

ПРОГРАМА ЗА ДОДАТНА НАСТАВА

Напомена: Програмата која следува во прилог претставува само содржина за главни насоки во детекцијата на учениците и изработка на програмите кои секој наставник индивидуално треба да ги изработи.

Надареноста може да се определи како поврзана со одредени способности, но многу често се поврзува со склопот на цртите на личноста. Надареноста треба да се гледа во контекст на нејзината мултидимензионална условеност во која се испреплетени наследната основа, условите на средината во која живее и се развива поединецот, неговата активност и личните карактеристики.

Надарените и талентирани деца обично се истакнуваат во една област или образовно подрачје, но се случува да се поуспешни при совладувањето на наставните програми од повеќе подрачја. Може да се каже дека надареноста се базира на три психолошки особини: натпросечна способност, креативност и мотивација.

- *Глобалните цели* на оваа програма можат да се структурираат како:

- детектирање, препознавање и развој на талентирани и надарени ученици, степенот и областа на надареност;
- насоки и обука на наставниците за користење на посебни методи на работа со надарени ученици
- организирање на додатна настава за реализација на нивните потенцијали;
- информирање и овозможување на побрзо напредување во средното образование;

- *Препознавање и развој*

За да се препознаат надареноста или талентот неопходно е секој наставник во соработка со психологот во училиштето да ги познава поединечно карактеристиките или категориите на надареност:

- *Надареност на општите интелектуални способности* – богатство на речник, богат фонд со информации, логичко размислување, стремеж кон истражување, интерес кон нови идеи, брзо и точно забележување како и добро помнење и лесно учење.;
- *Во творечките способности* – независност во мислењето, досетливост и острината на мислите, позитивна самоувереност;
- *Во специфични училишни активности* со специфичен интерес за определени предмети(биологија, математика, физика...)
- *Во специјални раководни способности* – умешност во раководење прилагодливост, организаторски способности, говорништво, тенденција за доминација над другите;
- *Во уметнички способности* – имаат имагинација, творештво

- Во психомоторни способности – остри и прецизни движења, добра координација, манипулативни способности, високо ниво на телесна енергија и сл. и најчесто се добри спортисти.

Во идентификувањето на овие ученици наставникот и психологот во училиштето треба да ги регистрираат, покрај способностите и некои личностни особини на надарените ученици. Тука спаѓаат:

- Развиена позитивна слика за себе
- Високо ниво на аспирација
- Разновидност на интереси
- Активно применување на креативни вештини како што се оригиналност, флуентност на идеи, рedefинирање, елаборација, креативна генерализација и др.
- Надминување на емотивните и перцептивните блокади во мислењето;
- Добро предвременно планирање на своите активности
- Поставување и решавање на разни видови , со различен степен на сложеност, проблемски задачи, преку изразување на својата методолошка оригиналност;
- Развиена емпатиска компетентност;
- *Педагошко водење и методи на работа*

Надарените и талентирани ученици поради брзината на совладувањето на школските лекции неретко брзо губат интерес за време на часот. Последица на тоа може да биде појава на досада и слаб интерес за работа (веќе го совладале она што другите поспоро го разбираат), што во краен случај може да доведе до невнимание, недисциплина и сл. Неопходно е секој наставник во соработка со психологот во училиштето, да користи посебни методи на работа со кои ќе го ангажира ваквиот ученик.

Се препорачуваат неколку методски постапки кои наставникот ќе ги избира во зависност од видот, нивото, областа на талентираност како и личностните карактеристики на детето. Овде посебно треба да се нагласат моделите на креативно учење кои имплицираат мултидимензионалност на начини, принципи, насоки, патишта за поттикнување и стимулирање на надарените ученици.

- Пишување на раскази со различни завршетоци
- Составување на математички проблеми и оспособеност на различни начини да се приоѓа во решавањето на проблемските ситуации во воспитно – образовната работа;
- Конструирање на реченици врз основа на дадени зборови и изготвување на материјали со кои ќе се поттикнува развојот на имагинацијата на надарените деца,
- Истражување на различни можности на примена на информациите (охрабување преку позитивни поттикнувачи, инструкции и принципи кои стимулираат нови модели)
- Елаборација на идеите, нивна експлорација, учење и систематско тестирање на секоја идеја, охрабување да ја бележат или на друг начин регистрираат секоја своја идеја
- Формирање на флексибилни модели на учење кај учениците за разбирање на вредностите на сопственото креативно мислење
- Развивање на толеранција кон туѓи и нови идеи и поттикнување различното да го посматраат, анализираат и почитуваат
- Развивање на креативна и работна атмосфера во класот и ослободување на учениците од конформизмот и автоританоста;
- Развој на учење преку сопствено истражување на проблем- ситуации, изработка на проекти;

- Развој на креативно учење (чувствителност за проблеми, истражување на нови релации, разработка и асимилирање на информациите од различни аспекти, репродукција на читани текстови со додавање на свои идеи и надополнување со имагинација);

Познати во пракса се *уште неколку методи* на за работа со талентирани ученици за чија примена е важно наставникот добро да ги познава карактеристиките на надарените деца и да има добра психолошко – педагошка подготвеност. Погодни за практична примена во наставата како методи на работа со овие ученици се следниве:

- Самостојна подготовка на ученикот за метакогниција - знаење за знаење, сознание за сопственото знаење или самосвест. Како резултат на тоа се јавува самокритичност за сопствените можности, способности, навики што за талентираните ученици делува со засилување на внатрешната мотивација за работа.

- Користење на постапки на слободни асоцијации за развој на креативните вештини: оригиналност, флуентност, редефинирање, осетливост на проблеми, флексибилност, творечка фантазија, креативна генерализација и активно користење на мисловните операции анализа-синтеза, индукција-дедукција, апстракција-генерализација, споредување, конкретизација, аналогиија и сл.

- Самостојна евалуација – самопроценување;

За користење на овие *постапки* наставникот треба најпрво добро да ги *одреди нивоата на надареност и талентираност на ученикот* и притоа е препорачливо да изврши процена преку набљудување во различни ситуации или преку анализа на конкретните продукти создадени од самите ученици (самостојни изведби и творби, ликовни и музички интерпретации, литературни творби, проектии сл.).

За одредени подрачја на надареност применливи се и методите на тестирање преку различни типови на тестови. Тестот е добар за потврда и мерење на некои особини, но е стандардизиран и може да се користи само од страна на стручни соработници или надворешни лица обучени за негова примена. Тие го мерат *генералниот Г – фактор* и многуте специфични способности (фактори), базирани на психичките процеси: мислење, помнење и заборавување, внимание и забележување и др. неопходни за развој на интелигенцијата.

Збогатувањето на образовно – воспитните содржини за работа со талентирани и надарени ученици подразбира опфаќање на широк дијапазон на различни едукативни програми со кои се задоволуваат различните потреби на овие деца. Изготвувањето и реализацијата на наставните програми за работа со талентираните ученици се препорачува да биде тимска работа која ќе се реализира на часовите по додатна настава или индивидуално со ученикот со цел остварување на неговите потенцијали и високо ниво на самоактуализација.